

trots att Gamla testamentet var Skriften för de första kristna, spelar det i dag en helt annan roll. Man kan ställa frågan om Gamla testamentet har någon avgörande betydelse för en kristens tro. Därmed kommer följdfrågan helt naturligt: borde Gamla testamentet ha det? Går det att finna ett svar på den frågan?

Gamla testamentet en förutsättning för det nya

För en bibelläsare kan beteckningen Nya testamentet med betoning på nya, uppfattas som att den skriftsamlingen ensam står för det nya. Dess början utgörs ju av fyra ögonvittnesskildringar av Jesus och sedan Hans betydelse för de första kristna församlingarna. Aldrig tidigare kom Gud konkret i mänsklig gestalt och aldrig förr hade en försoning av hela världens skuld ägt rum genom en enda människas död på ett avrättningskors. Efter Jesu uppståndelse börjar något så definitivt nytt för mänskligheten att aposteln Paulus kan hävda att det gamla är förbi; något nytt har kommit (2 Kor 5:17). Hebreerbrevet talar om det nya förbundet som överlägset det gamla (Hebr 9).

Började Jesus och apostlarna så att säga från "scratch", vände de ryggen åt det gamla och lät de evangeliet ta över som ett nytt budskap från Gud? Svaret är nej, då Nya testamentet inte kan förstås, och Jesus inte framträda såsom den Han är, utan Gamla testamentet. För den som vill bli kristen i dag kan detta verka inte bara krångligt utan även krävande. Det beror på en tydlig skillnad och en ofta markant motsättning mellan det gamla och det nya. Det i sin tur väcker viljan att ta avstånd från det gamla såsom något omodernt för att ta emot det nya. Men om man fokuserar på hela Bibeln som en enda sammanhängande uppenbarelse från Gud möjliggörs en förståelse av Guds ord på ett dramatiskt nytt sätt.

Jesus förklarar Gamla testamentet

Detta fick lärjungarna erfa i möten med Jesus efter Hans uppståndelse från de döda. De var rädda, besvikna och förvirrade. Vad skulle de tro? Jesus kommer och slår följe med dem. Som svar på deras fråga, säger Jesus: "Förstår ni så lite, är ni så tröga att tro på det som profeterna har sagt? Skulle inte Messias lida detta och gå in i sin härlighet?" Och med början hos Mose och alla profeterna förklarade han för dem vad som står om honom överallt i skrifterna" (Luk 24:25–27). Reaktionen låter inte vänta på sig. De utbrister: "Brann inte våra hjärtan när han talade till oss på vägen och utlade skrifterna för oss?" (Luk 24:32).

Jesus bekräftar det som skall bli hans lärjungars upplevelse. "Detta är vad jag sade till er när jag ännu var hos er, att allt måste uppfyllas som står skrivet om mig i Moses lag, hos profeterna och i psalmerna. Sedan öppnade han deras sinnen så att de kunde förstå skrifterna" (Luk 24:44–45).

Givetvis var inte detta resultat av intellektuellt arbete, psykologisk insikt eller andligt inkännande av rätt tolkning. Det handlar om en gåva från den helige Ande. Alla har inte de öppnade ögonen. De – och Jesus kallar dem blinda – kan läsa texterna men innehållet är för dem otillgängligt.

Gåvan att plötsligt kunna se det som Gud vill uppenbara i sitt Ord utesluter inte en bibelforskning som sysslar med bokstäverna som blir levande. Texten är fixerad. Anden gör den levande. Det är både möjligt och högst önskvärt att äga en bibelkunskap som av Anden kan användas som ett underlag till att förstå. Sådan kunskap förmedlar Nya testamentets författare. De har ingen intention att skriva någon ny Bibel, något nytt Gamla testamente. Ingen av dem skulle kunna komma på något så befängt som att skriva något som skulle ersätta vad man redan ägde. Däremot brann de av iver att – utan att göra våld på texten – formulera det som Jesus lärt och betytt inom ramen för sin Bibel.

Skriftens karaktär som löfte

Detta innebar en konkretisering av många texter. Gamla testamentets huvudkaraktär av att vara löftenas Skrift kom att framträda än tydligare, ”vad Gud har lovat, är han också mäktig att hålla” (Rom 4:21). Många berättelser om uppfyllelse av löfena kom att ligga utanför Skriftens tidsram. De blir i Nya testamentet tillägg, men inte som ett obetydligt bihang utan som det mysterium som genom seklerna varit fördolt. Nu avslöjas det. Ordet blir kött. Alla trådar löpte samman till det stora löftet om Messias. Apostlarna kunde sätta sina liv i pant på att Jesus från Nasaret var den som skulle komma efter Johannes Döparens förutsägelse. Evangelieförfattarna gav med sina texter vittnesbörd såsom inför en domstol men med ett utåtriktat syfte. ”Dessa (Jesu tecken) har upptecknats för att ni skall tro att Jesus är Messias, Guds son, och för att ni genom att tro skall ha liv i hans namn.” (Joh 20:31). I en dispyt med judar som inte trodde Jesus vara Messias sade Jesus: ”Ni forskar i skrifterna därför att ni tror att de kan ge er evigt liv. Just dessa vittnar om mig” (Joh 5:39).

Om det är så att Gamla testamentet som Skriften är storheten som äger sin validitet genom att alla dess löften får sin fullbordan med Jesus, kan frågan ställas var den inre enheten i Skriften får sin tyngdpunkt, i Gamla eller i Nya testamentet? I nästkommande kapitel kommer denna fråga att belysas. När det gäller Gamla testamentets texter i förhållande till evangeliernas vittnesbörd, är bilden helt klar. Evangeliernas författare rör sig helt inom den gemenskap som Gud gett dem: lagen, profeterna och skrifterna. Det är inom det fältet de arbetar.

Löfte – uppfyllelse, en litterär struktur

I hela Gamla testamentet är allt som sker färgat av Guds tilltal. Det är som om Gud inte kunde göra något utan att först ha talat om vad han tänker göra. (Se t ex Jes 42:9, 46:10

m fl). Det är inte bara en etymologisk sak att ord och handling är så nära förknippat med varandra att hebreiskans huvudterm för ord också har betydelse av gärning (davar), utan det ger också ett speciellt perspektiv på Skriften som löftenas bok. Den beskriver Guds gärningar komna ur hans tilltal till sitt folk och ofta till sitt väsen prototyper (modeller) för de gärningar som blir svar på löfena. Gamla testamentet är förvisso Israels historia, men en historia som är sammanvävd av Guds Ord som förutsäger vad som skall ske och av händelser som bekräftar det Gud sagt. På samma sätt fullföljer evangelierna denna litterära stil i berättelserna om vad som skedde med Jesus. Därvid kommer de att skilja sig markant från sin samtids användning av Gamla testamentet d v s utläggningar och tolkningar av texterna. Evangelierna är nyktert nakna och alla fyra har en disposition där de sista veckorna med Jesus får oproportionerligt stort utrymme om man väger in allt som skedde under Jesu tre verksamhetsår (jfr Joh 21:25). Texterna beskriver Guds gärningar enligt den plan som Gud förutsagt.

Jesu förhållande till lagen

Sinailagen med Mose hör till det som relateras till Jesus när evangelisterna skall skriva sina berättelser om Jesu undervisning och gärning. Därmed kan inte Gamla testamentet framhäva sin exklusiva profil som något självständigt, skilt från Jesus. Just i de möten där lagens relevans debatteras röjs den gudomliga närvaron med Jesu ord: ni har hört att det var sagt till fäderna, men JAG säger er (Jfr Matt 5:21 ff). Återigen kan noteras att trots denna polarisering mellan ”fäderna” och Jesus, sätts inte lagen ur spel. Den får sin funktion enligt Guds ursprungliga intention. Jesus poängterar att han inte kommit för att upphäva utan för att fullborda.

Gamla testamentet väl använt i Nya testamentets texter

I analysen av Gamla testamentet, med Nya som ett tillägg, kan man beteckna det Nya som osjälvständigt. Det innehåller hundratals direkta citat – upp emot 600 – och över 5000 allusioner. Uppfattar man Nya testamentet som en citatsamling är det viktigt att källan för citaten behandlas som det primära. Författarna kunde påminna om detaljer och hänvisa till enskildheter i texterna, men också återge textavsnitt på ett sådant sätt att man förstår att de refererar till längre sammanhang. På liknande sätt förhåller det sig lexikografiskt med Nya testamentets språk. Hela Nya testamentet, skrivet på den tidens talspråk, koinegrekiska, röjer sin semitiska bakgrund till så gott som samtliga substantiv, verb och termer. Grekiskan försöker med sina resurser och språkets uppbyggnad svara mot sin semitiska ”förlaga” så gott det går. (See *Text Dictionary of New Testament Theology* I–III, 1971.)

För att pröva dessa påståenden om Gamla testamentets betydelse kan man gå till ett av de fyra evangelierna och fråga det forskningsmaterial som finns tillgängligt hur ett evangelium kom till.

Kap 2. Översiktlig analys av Matteus som författare

Matteusevangeliet är ett tydligt exempel på hur nära Gamla testamentet en nytestamentlig skrift växte fram. Det är ingen överdrift att påstå att detta evangelium föddes fram ur Gamla testamentet. Om man skulle klippa navelsträngen och på så sätt ge evangeliet ett självständigt liv, befriat från sitt moders-
arv, skulle evangeliets texter bli totalt obegripliga.

Matteus, tulltjänsteman, författare – lärjunge, apostel

Matteus, benämns också Levi, var en jude i tjänst åt den romerska staten som tulltjänsteman, alltså en publikan som i det judiska samhället var illa sedd och kunde föras till samma grupp som ”syndarna”. Han levde och verkade i Kafarnaum och blev där kallad av Jesus till lärjungaskap. Han kom att räknas bland de tolv apostlarna och som sådan ett vittne till Jesu död, uppståndelse och himmelfärd. Den nytestamentliga forskningen diskuterar givetvis tidpunkten för Matteusevangeliets tillkomst. En fråga därvidlag är huruvida det skrevs före eller efter Jerusalems förstörelse (70 e Kr). Flertalet lutar åt det senare. En annan författarfråga gäller om Matteus först samlade sitt material i en arameisk form. Det finns fornkyrkliga utsagor som talar om Matteus